

COSES QUE NOMÉS PASSEN A RÚSSIA

Xènia Dyakonova

1

Pel meu sisè aniversari, a principi dels noranta, la meva àvia em va fer un regal insòlit. Eren cinc felicitacions en vers, amb rima i mètrica, i cadascuna anava signada per un bandoler dels Homes Alegres, la banda de Robin Hood: el Petit John, David de Doncaster, Alan-o-Dale, Will Escarlata i Robin Hood mateix. Res del món m'hauria fet més il·lusió. Les aventures dels «nobles bandits de Sherwood» m'encantaven, i els seus personatges s'havien tornat reals als meus ulls. Tampoc era casual que les felicitacions fossin poemes. Cada nit, abans que m'adormís, el meu pare em llegia versos (sempre eren versos per a adults, res de poesia infantil, que li semblava falsa i mel·líflua), i jo, sense entendre'ls gaire, els vaig agafar el gust de seguida, perquè me n'agradava el so i la cadència. Que els adults em llegissin poesia, o que n'escrivissin per a mi, volia dir que em tractaven d'igual a igual, i a més, m'ensenyaven una mena de llengua misteriosa, rítmica, que només enteníem ells i jo. Què més podia demanar-los?

La meva àvia, biòloga amb una llarga experiència, treballava en un laboratori vetust. Allà, en aquell edifici de sales fredes i passadissos inacabables, hi havia molts escarabats: tants que un dia van arribar a aturar un rellotge de paret. A l'hivern, per tenir més escalfor, s'hi van ficar a dins per una escletxa i van frenar el moviment de les rodes. El sou dels treballadors era encara més precari que les condicions higièniques, així que la meva àvia va

decidir fer-se un sobresou traduint llibres infantils de l'anglès. Els caps de setmana em portava a casa, i després de dinar sortíem a passejar a un dels parcs més bonics de Sant Petersburg, que es diu Sosnovka (s'hauria de traduir com 'la pineda', tot i que en realitat té arbres molt variats). Allà, entre els arabescos de l'escorça blanca i negra d'un bedoll, hi vam veure un dia la cara del faune de les *Cròniques de Nàrnia*. També era allà on l'àvia m'explicava els contes que traduïa, i els meus preferits eren els de Howard Pyle, que atribuïa a Robin Hood i els seus companys una força i un enginy fabulosos. A més, al llibre original hi havia il·lustracions de l'autor: me les mirava sempre al vespre, asseguda a l'ampit de la finestra mentre esperava el sopar, i no van deixar mai de meravellar-me.

2

A la meva família, hi havia científics, enginyers, músics i filòlegs. Gairebé tothom se sabia molts poemes de memòria. És un costum que es fomentava a les escoles soviètiques, una pràctica imposada que, en general, no ha creat aversió sinó un cert respecte resignat per la poesia. I gairebé tothom, independentment de l'ofici, feia versos, més o menys circumstancials, més o menys enginyosos: els meus besavis, avis, oncles-avis i ties-àvies, el meu pare i tot. Quan ens reuníem, per exemple, per celebrar un aniversari, els nostres jocs més divertits eren literaris. El més clàssic era «el conte sense adjectius»: un dels jugadors escriu una història deixant un espai en blanc davant de cada substantiu, fins i tot d'aquells que formen part de les frases fetes, i no ho ensenya a ningú. Després demana als altres que cadascú li digui un adjectiu; fa tantes rondes com calgui per omplir tots els buits. Per últim, llegeix la història en veu alta: cada adjectiu, inserit a l'atzar, és una explosió d'humor involuntari, que sol provocar grans riallades. A partir d'aquest joc (recentment he sabut, en llegir la biografia oficial de Wisława Szymborska, que també és típic de Polònia), ens en vam inventar un altre, i en dèiem, irònicament, «el poema sense res»: en aquest cas, en lloc d'escriure una història, el primer jugador havia d'agafar un poema molt conegut (d'aquells que tothom havia après a l'escola) i despullar-lo de totes les paraules, deixant només l'estructura sintàctica i rítmica de cada vers. Després demanava una cosa diferent a cada un dels seus còmplices —«Digue'm un verb en futur, en tercera persona del plural, de tres síl·labes», «I tu, un adjectiu masculí plural, de tres síl·labes amb accent a la segona», «I tu, un substantiu masculí plural, de quatre síl·labes, amb accent a la tercera»—, en prenia nota i acabava escrivint: «Cagarán los alegres campesinos», que clarament era un *remake* burlesc de

«Volverán las oscuras golondrinas...» (He posat aquest exemple de Bécquer perquè és molt famós i el seu ritme és fàcil de reconèixer: en el nostre cas, es tractava d'un poema de Puixkin, Akhmàtova o Mandelstam).

També era molt habitual, sobretot entre el meu oncle-avi i els seus companys de feina (físics i matemàtics), gent culta i competitiva, regalar a un amic que feia anys algun tipus de filigrana verbal, en què cadascú havia de demostrar la seva mestria lingüística o versificadora. Podia ser un recull de palíndroms (evidentment, de producció pròpia, com més llargs i enrevessats, millor), una oda, un llarg acròstic o bé... una corona de sonets. Aquest gènere, particularment monumental i ambiciós, els atreïa més que cap altre. Una vegada vaig participar en la creació d'una corona d'aquestes, una mica a contracor, perquè l'obligació de partir d'un vers predeterminat i acabar amb un altre em feia sentir encotillada. L'oncle-avi, que era el «director» del projecte, em va canviar alguns versos i em va escriure que ho feia «per engrèixar les rodes del vehicle». Aleshores em vaig enfadar, ho vaig viure com un atemptat contra el meu ego per part d'una colla de diletants; ara que ja han passat quatre anys de la mort de l'oncle-avi, hi penso amb enyor i una mica de recança.

De fet, és molt més fàcil, per a mi, parlar dels parents morts que no dels vius. Els vius, els tinc tan a prop que la frontera entre ells i jo es difumina. Així que parlaré d'aquells que ja no hi són.

3

La meva besàvia paterna Nina Diakonova (1915-2013) era catedràtica de literatura anglesa. Va fer classes a la universitat durant més de setanta-anys. Després encara tenia estudiants de doctorat que l'anaven a veure a casa, perquè els dirigís la tesi des del seu sofà, cobert amb una flassada vella, d'un vermell acollidor, prerevolucionari. Recordava noms i cognoms de centenars d'antics alumnes. A estones es quedava callada i de sobte començava a evocar un curs: «En la promoció del seixanta-quatre vaig tenir la Maixa Ivanova, la Gàlia Petrova, la Tània Sidorova...», fins que arribava al final de la llista. El dia del seu aniversari li trucaven estudiants de deu, vint, trenta anys enrere que s'havien dispersat pel món. Alguns li enviaven postals amb felicitacions en vers, imitant l'estil de la poesia infantil anglesa, o fins i tot en forma de *limerick*. Era un gènere que li agradava molt, i a vegades en recitava algun per resumir irònicament una situació o un conflicte. Crec que el seu preferit era aquest, que li feia pensar en certs companys de feina:

*There once was a student of Esser
Whose knowledge grew lesser and lesser.
It at last grew so small
He knew nothing at all,
So now he's a college professor.*

El més malcarat entre els seus col·legues dirigia el consell de professors, i un dia, al final d'una reunió, va mirar per la finestra i va citar uns versos coneguts de Lermontov. Es va equivocar amb una paraula: en lloc de «El cel es veu solemne i màgic» va dir «El cel es veu solemne i plàcid». La meva besàvia el va corregir en veu baixa, potser d'una manera automàtica, simplement perquè l'adjectiu fals li feia mal a l'oïda, i l'endemà es va assabentar que l'havien fet fora del consell.

Però també a ella li fallava la memòria. Si jo l'anava a veure a l'hora d'esmorzar, tot sovint em deia que no havia pogut dormir en tota la nit perquè intentava recordar un poema i li faltava un vers. Aleshores, per no adormir-se durant el dia, prenia un te molt carregat. A mi també m'oferia te abans de començar la nostra classe d'anglès, i em cedia la seva tassa més bonica, aquella on hi havia dibuixat el perfil de Lord Byron. La hi havien regalada a la Newstead Abbey, quan va anar a fer una conferència a la casa natal del poeta. Obria una capsula de galetes d'avena i deia: «Quines galetes més somiadores!» Volia dir que eren tan delicioses que feien somiar. A l'hora d'ensenyar anglès als fills i nets era molt rigorosa, i exigia a tothom una precisió lingüística absoluta. En canvi, a l'hora del te li encantava tergiversar el sentit de les paraules amb una picardia infantil. Tot seguit, em feia passar a la seva habitació i es posava a recitar poemes de Byron, primer en anglès i després en rus, o m'explicava històries de la vida de Byron, Keats, Shelley i les seves amants inacabables... De Keats, en parlava amb una escalfor i una nostàlgia especials, com qui parla d'un amor de joventut que es va acabar d'una manera abrupta.

Al final de la seva vida, la besàvia Nina escrivia articles sobre Wordsworth, llegia amb lupa i s'entregava als records. Pensava en la infància dels seus fills, a qui va ensenyar anglès a còpia de parlar-hi unes quatre o cinc hores al dia només en aquesta llengua: fins i tot quan agafaven un bus o un tramvia, els deia que seguessin, que es traguessin les gorres o que deixessin de furgar-se el nas amb el seu pur anglès britànic. A l'URSS, en aquella època, quan el teló d'acer era infranquejable, sentir una llengua estrangera al transport públic era una cosa ben insòlita. Així que tots els passatgers es giraven i se'ls quedaven mirant, a ella, que no s'immuava, i als seus fills enrabiats i avergonyits... De tant en tant evocava Graham

Greene, amb qui es va cartejar després de conèixer-lo en una conferència que va donar a Leningrad als anys seixanta. Citava la seva resposta a la pregunta d'un periodista rus que volia saber si era religiós: «Sóc catòlic agnòstic. Hi crec, però no sé pas...» Repetia moltes vegades l'anècdota sobre un exalumne que va topar al carrer, una nit d'hivern, i quan van encaixar, el noi li va dir: «Vostè és tan maca! Fins i tot quan fa fred, té les mans calentes!» Deia que era el millor elogi que li havien dedicat mai. També parlava del seu pare que, tot i tenir un sou modest, va contractar tres institutius per a la Nina i la seva germana: una d'anglès, una altra d'alemany i una tercera de francès. Aquesta última, una jove dolça i romàntica a qui les nenes deien Mimi, es va enamorar del pare. Li va enviar una carta en què havia dibuixat sis llances, i entremig la paraula *j'aime*: era fàcil llegir-hi *j'aime en six lances*, que sona igual que *j'aime en silence*. Quan se'n va assabentar la mare, la Mimi, desconsolada, no va trigar gens a marxar. Al cap d'uns mesos, el pare se la va trobar en un tramvia, i la Mimi li va demanar que entregués a la Nina, que aleshores tenia nou anys, una carta de part seva. La meva besàvia, al cap de tot aquest temps, se la sabia de memòria i la recitava marcant les pauses, com si fos un poema. «Petita amiga meva, el pare m'ha dit que ja no parreu gairebé mai francès. Això m'entristeix molt. Si oblideu la llengua que us he ensenyat, segurament també m'oblidareu a mi. Estic molt dolguda, i ja no confio a rebre una resposta.» Tot això en francès, és clar. Uns mesos més tard els pares de la Nina li van dir que la Mimi s'havia suïcidat per un desengany amorós. A mi, cada cop que sentia aquesta història, em semblava que llegia una novel·la del dinou, però la meva besàvia en parlava amb tanta convicció, i amb una tristesa tan real, que no em quedava més remei que creure-m'ho tot al peu de la lletra.

Una vegada, quan el cap ja començava a jugar-li males passades, vaig preguntar a la besàvia pel seu oncle Xura, que va estar a punt d'atemptar contra la vida de Lenin i va morir als vint-i-pocs anys de tuberculosi. N'havia sentit a parlar, però no en sabia gran cosa: només em sonava un comentari del meu avi, que deia que, si en Xura hagués aconseguit matar el Cabdill de la Revolució, tota la nostra família hauria estat exterminada immediatament, i ni el meu pare ni jo no hauríem arribat a existir mai. La besàvia es va quedar pensativa i em va respondre: «Vaig ser jo qui vaig anar a veure Lenin a l'Smolni amb una pistola a la butxaca de l'abric. No em van registrar perquè jo hi treballava, es refiaven de mi. Vaig pujar al seu despatx, hi vaig parlar i no m'hi vaig atrevir. Després vaig sortir al pati interior de l'Smolni i vaig descarregar la pistola contra la neu. Aleshores dos vigilants van córrer cap a mi i em van agafar. Van avisar Lenin, però els va dir que em deixessin anar.» M'ho va explicar tot fil per randa, tal com l'hi devia haver explicat l'oncle, sense adonar-se que l'havia suplantat.

El marit de la Nina, el meu besavi Ígor Diakonov (1915-1999), era historiador i lingüista poliglòt. Tot i que la seva especialitat principal era l'assiriologia, és a dir l'estudi de les llengües de Mesopotàmia, no només sabia sumeri i accadi, sinó també antigues llengües semítiques i iràniques, a part d'anglès, francès, alemany, noruec, grec i llatí. Va publicar *Camins de la Història*, un llibre esdevingut clàssic a Rússia, prop d'un centenar d'estudis filològics, una bella traducció en vers de l'*Épopeia de Gilgameix* i versions lliures del *Càntic dels Càntics* i l'*Eclesiastès*. D'aquest últim llibre, hi ha uns versos que sempre m'han fascinat, que en una de les versions catalanes fan així: *L'ametller floreix, la llagosta s'engreixa, / i la tàpera madura, / però l'home se'n va al seu estatge etern, / i les ploraneres ja ronden pel carrer*. Com que tot el passatge al·ludeix a la decadència del món i la tàpera es considerava una planta afrodisíaca, el meu besavi es va permetre la llicència de posar *es marceix la tàpera del desig*. Això és un només un exemple de les llibertats que es prenia, cosa que, evidentment, exasperava els traductors més ortodoxos que el titllaven de fantasiós... També escrivia poemes propis, però només en va publicar un grapat al final del seu llibre de memòries, on també va incloure poemes del seu pare i dels seus germans.

Malgrat la seva erudició extraordinària i la seva fama internacional, no recordo haver-li sentit cap comentari pedant; tenia un sentit de l'humor inclassificable i una curiosa fascinació pels nombres. Pel seu vuitanta-unè aniversari, va demanar que li fessin un pastís quadrat amb nou espelmes, ja que vuitanta-u era nou al quadrat. Una vegada, quan em va veure trista (aleshores era preadolescent, i tenia problemes a l'escola), em va dir: «Fas cara de tenir exactament quaranta-set anys!», amb un to tan autènticament tragicòmic que em va fer riure. Tot i la seva ment analítica, tenia un esperit romàntic. Un dels seus poetes preferits era Nikolai Gumiliov, aventurer intrèpid i amant de l'exotisme, que va anar a l'Abissínia per caçar tigres i lleopards i per conèixer els costums de diverses tribus. Era per això que agradava tant al meu besavi, que se sabia de memòria *El descobriment d'Amèrica*, un poema èpic de Gumiliov de més de dos-cents cinquanta versos, el viatge de Colom narrat per un somiador que s'encomana a «la Musa de les Grans Travessies». Encara recordo com el besavi s'aclaria la veu i anunciava: «Descobriments d'Amèrica, Cant primer», i recitava, mig aclucant els ulls per no despistar-se, els tres cants seguits.

Entre els set i els catorze anys va viure a Noruega, on el seu pare, que era alhora advocat i traductor, tenia un càrrec en una empresa comercial. Ja en aquella època l'Ígor es va aficionar a la història de l'Antic Orient i es passava moltes hores intentant desxifrar jeroglífics egipcis, juntament amb el seu germà gran. Per descomptat, també va aprendre

noruec, un idioma que no va perdre mai. Quan es va casar, en va ensenyar a la meua besàvia: així podien parlar entre ells en una llengua secreta que no entenia ningú més de la família, ja que els pares del besavi ja no hi eren. El seu pare, Mikhaïl Diakonov, va ser detingut el 1938 i acusat d'espionatge. Quan l'instructor del cas li va preguntar: «Per a quin país treballava d'espia?», el pres, sabent-se condemnat, va respondre: «Posi algun país exòtic: per exemple, Veneçuela.» El van ficar a la presó i al cap d'uns mesos el van afusellar. Molts anys més tard, el meu besavi va conèixer un home que havia estat company de cel·la del seu pare: li va explicar que en Mikhaïl entretenia els seus «germans en la desgràcia» explicant-los *El comte de Montecristo* de Dumas i tenia fama de ser un bon «novel·lador», per dir-ho amb l'argot dels criminals del Gulag.

Durant la guerra, aquella que per als russos és la Gran Guerra Pàtria i per a la resta del món, la Segona Guerra Mundial, el meu besavi va fer d'intèrpret a l'exèrcit rus. Un dels seus companys de servei, Nikolai Nikulin, evoca a les seves memòries un dia d'hivern glaçat de 1943, quan eren a la península de Kola. Uns soldats que havien sortit a fer una exploració acabaven de tornar amb un presoner alemany que es negava a contestar les seves preguntes. Van demanar al meu besavi que els ajudés.

L'Ígor va oferir un cigarret a l'alemany, després es va quedar callat una estona i al final li va dir: «A què es dedicava vostè abans de la guerra?» L'altre es va quedar sorprès: aquell rus parlava un alemany impecable. Va remugar entre dents (no tenia clar si aquell bàrbar el comprendria): «Era filòleg». «Ah, sí? I quina era la seva especialitat?» «La llengua gòtica». Diakonov estava emocionat. Molts anys enrere, quan encara era adolescent, ell i el seu germà van trobar un manuscrit d'un poema gòtic que pertanyia a la biblioteca del pare. Aquell poema no estava publicat, només el coneixien els experts, unes vuit o deu persones en tot el planeta. Fent un esforç de memòria, va començar a recitar-lo: quan ja estava arribant al final de l'última estrofa, va veure que aquell alemany alt i robust... havia petat: encorbat, capbaix, deixava anar unes llàgrimes enormes.

Després de refer-se, el presoner es va posar a parlar i va explicar tota la seva vida a un intèrpret desconegut.

En els seus últims anys el meu besavi acostumava a dir, amb una serietat total, que el seu mèrit més gran havia estat deixar de fumar als quaranta anys, quan en feia vint que fumava. Confessava, amb molta senzillesa, que no tenia sensibilitat per a la música, i s'adormia a l'òpera fins i tot si tocaven «una cosa tan sorollosa com Wagner». Se sentia lluny d'Assíria i més a prop de la gent que l'envoltava. Quan els meus pares li van dir que jo, que aleshores tenia deu anys, m'havia aficionat a escriure poesia, em va demanar, amb molta delicadesa, si li permetria llegir alguns dels meus versos. Li vaig entregar una carpeta

plena de fulls mecanografiats, i al cap d'uns dies em va trucar i em va dir: «He llegit els teus poemes. Vine a veure'm: tu i jo hem de parlar d'artesà a artesà». Li vaig donar les gràcies quequejant. No m'ho acabava de creure: com era possible que algú com el meu besavi em tractés de tu a tu? No recordo el que vaig pensar en aquell moment, però és possible que em vingués a la memòria «L'oda al baobab», el poema d'homenatge que el meu avi i el meu oncle-avi van dedicar al seu pare, i que vaig sentir recitat més d'un cop, i per més d'un familiar, a casa dels besavis. A l'última estrofa apareixien els detractors de l'obra del besavi, i els autors asseguraven que tots aquells envejosos, al costat de l'Ígor, eren «excrements de colom al peu de la piràmide de Kheops». Després d'aquella trucada jo, que acabava d'aprendre a l'escola la llista de les Set Meravelles del Món Antic, em sentia com si, efectivament, m'hagués parlat una piràmide. L'endemà vaig anar a casa del besavi, que em va fer comentaris detallats sobre cada poema. S'havia fixat que en molts versos jo parlava de mi mateixa en masculí (perquè imitava els meus poetes preferits: Blok, Mandelstam, Maiakovski, que eren homes) i em va fer una recomanació que he tingut present tota la vida: no et posis màscares per escriure. No sé si aquest precepte va tenir la força d'un conjur, però la veritat és que totes les vegades que me n'he desviat i he fet poemes adoptant —conscientment— una identitat fictícia la cosa m'ha sortit malament.

5

La meva família, sobretot la branca paterna, originària de Sant Petersburg, sempre s'ha sentit part de la intel·liguència russa. Fora de Rússia la gent pot pensar que és una classe dominant o que, si més no, gaudeix dels privilegis i el prestigi associats a la proximitat del poder. Aquells que han viscut a l'URSS, en canvi, saben que els *intel·liguent* ocupen una posició incòmoda: acostumen a ser pobres i a suscitar un rebuig més o menys tàcit de la resta de la societat, a vegades pel mer fet de dur ulleres. Durant tota l'època soviètica les persones de professions intel·lectuals o artístiques tenien un sou miserable i, com a conseqüència d'unes condicions de vida pèssimes, havien desenvolupat un menyspreu sincer pels valors materials. Eren massa lletraferits per confraternitzar amb els obrers i massa austers perquè se'n pogués dir burgesos. Un *intel·liguent* clàssic pot ser matemàtic o ballarí, metge o poeta, professor de secundària o afinador de pianos, tant se val: l'important és que s'estima la seva feina d'una manera idealista, valorant el plaer que li proporciona per sobre dels diners; no sap, ni fa res per saber si la roba que porta està de moda (és capaç de

confessar: «Cada dia em llevo i em poso allò que portava ahir»); és respectuós amb els altres i absolutament insegur de si mateix. Això darrer és la seva maledicció: si en un tramvia ple de gom a gom un proletari malhumorat el renya per llegir un llibre —ja que així ocupa més espai del compte— *l'intel·ligent* se sent culpable de seguida; però aquesta mateixa inseguretat és alhora el seu talismà secret contra l'arrogància, gràcies al qual, a l'edat que sigui, confia que encara pot evolucionar. Si sap de literatura o de música però és llec en pintura, va a l'Hermitage amb l'esperança de tenir una revelació davant d'un Rembrandt o un Boticelli. Encara que no sàpiga gran cosa dels pintors del Renaixement, els seus noms el fascinen. Fins i tot els mítics gats de l'Hermitage, encarregats d'alliberar els soterranis del museu de les invasions constants de rosegadors, es diuen Leonardo, Donatello, Miquel Àngel o Rafael: és així com els bategen les cuidadores. Quan la població felina del museu comença a superar uns límits, els més veterans són traslladats a uns refugis especials que reben unes subvencions simbòliques de l'Hermitage. En un d'aquests refugis, els treballadors hi han muntat una cafeteria elegant i un servei de visites guiades. Una guia jove amb un somriure tímid us presenta tots els gats, articulant amb satisfacció els seus noms il·lustres, i diu: «Col·laboren amb nosaltres». Al cap d'una estona afegeix: «Tots els nostres col·laboradors estan castrats.» Seria un bon començament per a una distopia.

6

L'únic qui no va fer mai ni poemes, ni palíndroms, ni memòries va ser el meu avi matern Arkadi Schulmann (1931-2015). La seva dona, la meva àvia, va tenir meningitis de jove i va anar perdent, progressivament, la mobilitat, l'oïda i la vista. El meu avi es va dedicar a cuidar-la durant els dotze anys que va durar la seva malaltia i no es va tornar a casar. Els meus pares i jo vivíem a casa seva. Durant tota la meva infància, era ell qui anava a comprar, cuinava per tothom i s'encarregava de totes les feines domèstiques mentre els meus pares feien maniobres per arribar a finals de mes. No era un gran lector ni especialment aficionat a la poesia, però a la fàbrica on treballava d'enginyer, abans de jubilar-se a finals dels noranta, hi havia molta gent que es divertia fent poemes i ell, que els admirava però es veia incapaç d'imitar-los, em demanava a mi que escrivís felicitacions en vers per als seus aniversaris. Jo, que aleshores tenia entre deu i dotze anys, ho feia encantada i sense escarrassar-m'hi gaire: atribuïa a cadascun dels homenatjats una bondat, honestedat i intel·ligència inefables, i hi afegia una virtut suplementària que rimés, ni que fos

aproximadament, amb el seu nom de pila. Els companys del meu avi, a tall d'agraïment, m'enviaven panses, orellanes, cacauets o blat sarraí. Eren uns anys àrids, quan a les botigues de queviures no hi havia gran cosa, i el poc que hi havia no era gaire saborós. Aconseguir fruits secs o llatinades era molt difícil, i el blat sarraí —bullit i servit amb llet o mantega, és un dels plats russos més autèntics i nutritius— s'exhauria de seguida. De manera que allò que jo anomenava, amb tota la serietat del món, «els meus honoraris» acabava sent un regal substancial per a tota la família.

Com que el meu avi es dedicava a arreglar màquines d'escriure, i molta gent les hi portava a casa, el nostre pis n'estava ple. N'hi havia pertot arreu: a la cuina, al passadís, damunt d'una nevera antiga que ja no funcionava i s'havia convertit en rebost, a sobre i a sota de l'«Octubre Roig», un piano de mitja cua que la meua mare, mestra de música, va comprar quan va decidir ensenyar-me'n a mi... El meu avi, que tenia una gran memòria i es fixava molt en la gent, em va explicar que una vegada, quan era jove, el va venir a veure un senyor capblanc, extraordinàriament ben plantat però amb una mirada trista, i li va demanar que arreglés la seva Underwood el més ràpid possible, perquè si no, el seu editor el mataria. Al document de paga i senyal hi va posar el seu nom: Mikhaïl Lozinski. El meu avi li va tornar la màquina arreglada al cap d'unes hores, i quan el client ja havia marxat, va preguntar a la seva dona, filòloga, si sabia qui era. Va resultar que era un traductor i poliglòt famós, autor de la versió més clàssica en rus de la *Divina Comèdia* i de moltes versions esplèndides de Shakespeare, Molière i Lope de Vega; també va ser un dels pocs amics de Mandelstam que li va fer costat tota la vida. No sé quina era la traducció que Lozinski havia d'entregar aquell dia amb tanta urgència, però m'agrada pensar que eren versos, i que li van sortir bé.

Els articles d'aquest número 4 de la revista *Veus baixes*,
publicats al maig de 2017,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades

